

Justitieombudsmannen
Lars LindströmDatum
2016-06-22Dnr
R 62-2016Sid
1 (3)Regeringskansliet
Justitiedepartementet
Enheten för processrätt och
domstolsfrågor
103 33 Stockholm

Yttrande över Ds 2016:17 Otillåtna bosättningar

(Ju2016/04138/DOM)

Riksdagens ombudsmän (JO) har beretts tillfälle att lämna synpunkter på ovan nämnd departementspromemoria. Jag vill med anledning av det framföra följande.

Enligt artikel 1 i det första tilläggsprotokollet till Europakonventionen ska varje fysisk eller juridisk person ha rätt till respekt för sin egendom. Bestämmelsen anses innebära att staten har en positiv förpliktelse att se till att rättigheten skyddas mot kränkningar utförda av andra privata rättssubjekt. Staten är alltså skyldig att se till att det finns lämpliga rättsmedel mot ingrepp i äganderätten (promemorian s. 64).

Av promemorian framgår att större tillfälliga bosättningar på senare år har byggts upp på olika platser i landet utan markägarnas tillstånd. Utredaren har haft i uppdrag att analysera och ge förslag på hur markägares möjligheter att få handräckning vid otillåtna bosättningar kan förbättras.

Det finns väsentligen två sätt för en markägare att avlägsna personer som utan tillstånd har bosatt sig på hans eller hennes mark. Det ena sättet är att vända sig till polisen. Som framgår av promemorian (s. 80) gör den som olovligen bosätter sig på annans mark i regel sig skyldig till brottet egenmäktigt förfarande (8 kap. 8 § och 11 § andra stycket brottsbalken). Enligt 13 § polislagen (1984:387) får en polisman avvisa eller avlägsna en person från ett visst område om det behövs för att en straffbelagd handling ska kunna avvärras. Enligt promemorian (s. 96) anses det svårt att få polisen att agera enligt den bestämmelsen. Ett skäl till detta kan vara att 13§ polislagen inte ger utrymme för polisen att hantera den egendom som kan bli kvar på platsen för den olovliga bosättningen. Jag har förstått att det har förekommit att reglerna om beslag i brottmål har kommit till användning. En annan möjlighet kan vara att tillämpa reglerna i lagen (1982:129) om flyttning av fordon i vissa fall.

Ett annat sätt för markägare att få hjälp att freda sin egendom har varit att använda reglerna om särskild handräckning i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning. Enligt dessa regler krävs emellertid att markägaren kan uppge identiteten på de personer som bosatt sig på hans eller hennes mark. Det är ofta

svårt. En annan svårighet är att nya personer kan bosätta sig på platsen under förfarandets gång.

Jag delar utredarens uppfattning (promemorian s. 98 f.) att det inte minst från markägarnas perspektiv är en fördel om polisen mer aktivt utnyttjar sina legala förutsättningar att ingripa mot otillåtna bosättningar. Det är ju också så som otillåtna bosättningar i huvudsak hanteras i våra grannländer (promemorian kap. 7). För att ge polisen fullt fungerande lagliga verktyg krävs dock en översyn av reglerna om hur den kvarlämnade egendomen ska hanteras.

Att polisen har skyldighet att hjälpa markägare att återfå besittningen till sin mark hindrar naturligtvis inte att reglerna om särskild handräckning justeras så att markägarens möjlighet att få hjälp av Kronofogdemyndigheten förbättras. Enligt min uppfattning kräver utredarens förslag i denna del ytterligare bearbetning.

Processen inför Kronofogdemyndigheten i mål om särskild handräckning är kontradiktorisk. Den bygger på att svaranden ska föreläggas att yttra sig och få tillfälle att bestrida ansökningen. Om svaranden väljer att inte yttra sig eller att inte bestrida ansökningen har det betydelse för vad som ska läggas till grund för Kronofogdemyndighetens prövning av ansökningen. Dessa bestämmelser, som enligt promemorians förslag ska kvarstå oförändrade, rimmar illa med förslaget att förfarandet ska kunna genomföras även om varken sökanden eller Kronofogdemyndigheten vet vilka som är svarande och hur många de är. Det är också tveksamt hur myndigheten ska verkställa ett utslag som innebär att ett okänt antal oidentifierade personer förpliktas att lämna ett angivet område. Svårigheten att skilja dem som ska betraktas som svarande från dem som anslutit sig till gruppen efter markägarens ansökan om särskild handräckning måste rimligen vara avsevärd.

Tingsrättens hantering av överklaganden i avlägsnandemål kräver ytterligare överväganden. Kronofogdemyndigheten föreslås kunna avvisa en ansökan om sökanden inte har gjort tillräckliga ansträngningar för att klarlägga svarandens identitet. Sökanden kan överklaga ett sådant avvisningsbeslut varvid lagen (1996:242) om domstolsärenden ska vara tillämplig i tingsrätten. Den som varit motpart till sökanden i ärendet hos Kronofogdemyndigheten blir sökandens motpart också i tingsrätten. Enligt 5 § tredje stycket lagen om domstolsärenden ska sökanden lämna uppgifter om namn och adress m.m. beträffande sin motpart. Den skyldigheten blir naturligtvis svår att uppfylla.

Sammanfattningsvis anser jag att det är angeläget att den svenska rättsordningen uppfyller sina skyldigheter enligt Europakonventionen och erbjuder möjligheter för markägare att få hjälp att hävda rätten till sin egendom. Det är helt oacceptabelt att markägare – som sägs på s. 96 i promemorian – i många fall har upplevt sig stå maktlösa när det gäller möjligheten att återfå besittningen till sin mark. Polisen har lagliga verktyg för att hjälpa markägarna och jag föreslår att reglerna kompletteras när det gäller frågan om hur egendom som lämnats kvar efter ett ingripande enligt

13 § polislagen ska hanteras. Förslaget om ett nytt avlägsnandeförfarande hos Kronofogdemyndigheten kräver ytterligare bearbetning innan det kan läggas till grund för lagstiftning.

Lars Lindström

I beredningen av ärendet har föredraganden Lena Lindbäck och byråchefen Carina Sjögren deltagit.